

Павло ГАЙДУЦЬКИЙ

**Аграрна реформа**  
**Л. Д. Кучми**  
**в Україні**



УДК 338.43.02 (477)

Г14



**Книга видана Благодійною організацією  
«Інститут стратегічних оцінок»  
за сприяння Президентського фонду Леоніда Кучми  
«Україна»**

**Гайдуцький П.І.**

Аграрна реформа Л. Д. Кучми в Україні. – К. : ДКС Центр, 2020.  
544 с.

**ISBN 978-617-7300-56-3**

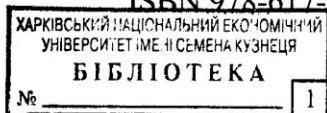
У книзі висвітлено передумови, ідеологічні засади, організаційні аспекти та практичні результати аграрної реформи в Україні, здійсненої за президентства Л. Д. Кучми (1994–2005 рр.). Ґрунтовно розкрито організацію та технологію здійснення земельної, господарської, фінансової та соціальної реформ, а також формування аграрного ринку на селі.

У виданні, яке присвячено 25-річчю початку аграрної реформи в Україні, розкрито роль Президента Л. Д. Кучми у здійсненні аграрних перетворень.

Для широкого кола читачів, яких цікавлять питання аграрної політики, організація і технологія здійснення реформ.

УДК 338.43.02 (477)

ISBN 978-617-7300-56-3



© Гайдуцький П.І., 2020

© ДКС Центр, 2020

784806



**This book was published by the charitable organisation  
'Institute for Strategic Evaluations'  
with the assistance of Leonid Kuchma's  
Presidential Foundation 'Ukraine'**

**Pavlo Gaidutskyi**

Leonid Kuchma agrarian reform in Ukraine. – K. : DKS Center, 2020.  
544 p.

**ISBN 978-617-7300-56-3**

The book highlights the preconditions, ideological background, organisational principles, and practical outcomes of Ukrainian agrarian reform, implemented during the Presidency of Leonid Kuchma (1994–2005). Thoroughly disclosed the organisation and technology of land, commercial, financial, and social reforms, as well as the formation of the agricultural market in rural areas.

This publication is dedicated to the 25th anniversary of agrarian reform in Ukraine. It reveals the role of Leonid Kuchma in implementing agrarian transformations.

The book recommended for a wide audience who is interested in the agricultural policy issues, organisation, and implementation technology of reforms.

**ISBN 978-617-7300-56-3**

© Pavlo Gaidutskyi, 2020  
© DKS Center, 2020

# ЗМІСТ

До читача .....	11
<b>Розділ I. Уроки історії аграрних реформ .....</b>	<b>15</b>
1. Олександрівська реформа в Росії (1861 р.) .....	17
2. Столипінська реформа в Росії (1906 р.) .....	25
3. Псевдореформи в СРСР .....	33
4. Реформи у постсоціалістичних країнах .....	44
<b>Розділ II. Політична боротьба за аграрну реформу в Україні .....</b>	<b>57</b>
1. Реформи – виклик для сильних політиків .....	59
2. Політична воля Президента Л. Кучми до реформ .....	69
3. Професійна команда реформи .....	80
4. Криза як виклик реформі .....	89
5. Стратегія і тактика реформи .....	97
<b>Розділ III. Земельна реформа .....</b>	<b>107</b>
1. Міжнародний досвід земельних реформ .....	109
1.1. Успіхи соціально спрямованих реформ .....	109
1.2. Уроки антисоціальних реформ .....	117
2. Українська модель приватизації землі .....	123
2.1. Соціальна спрямованість приватизації землі .....	123
2.2. Паювання землі селянам .....	133
3. Українська стратегія оренди землі .....	146
3.1. Соціальна спрямованість оренди землі .....	146
3.2. Загрози орендної латифундації землі .....	157
4. Політика ринку землі .....	166
4.1. Ідеологія ринку землі .....	166
4.2. Ризики ринку землі .....	171
4.3. Політизація мораторію на ринок землі .....	182
4.4. Міфи про ринок землі .....	190
4.5. Який ринок землі потрібен Україні? .....	202
4.6. Який ринок передбачає закон від «Слуг народу»? .....	212
5. Земельна іпотека: можливості та обмеження .....	220

<b>Розділ IV. Господарська реформа .....</b>	<b>227</b>
1. Стратегія і тактика господарської реформи.....	229
1.1. <i>Закономірність краху колгоспно-радгоспної системи</i> .....	229
1.2. <i>Реорганізації колгоспів і радгоспів у приватні структури</i> .....	234
1.3. <i>Паювання майна колгоспів і радгоспів селянам</i> .....	244
1.4. <i>Соціальна спрямованість господарської реформи</i> ....	249
2. Агрохолдинги: корпоративні вигоди та суспільні ризики	253
2.1. <i>Примарні корпоративні вигоди</i> .....	253
2.2. <i>Суспільні ризики і втрати</i> .....	266
3. Фермерство – соціальна форма господарювання .....	284
3.1. <i>Українська стратегія фермеризації</i> .....	284
3.2. <i>Перспективи сімейного фермерства</i> .....	305
<b>Розділ V. Формування аграрного ринку .....</b>	<b>313</b>
1. Необхідність цивілізованого ринку .....	315
2. Організація біржового ринку .....	325
3. Створення ринкової інфраструктури .....	334
4. Адаптація до зовнішніх ринків .....	341
5. Формування системи регулювання ринку .....	350
<b>Розділ VI. Фінансова реформа в АПК .....</b>	<b>359</b>
1. Необхідність нової фінансової політики на селі .....	361
2. Мотиваційний фіксований податок .....	370
3. Податкова мотивація агропромислової інтеграції .....	376
4. Пільгове кредитування інноваційного розвитку .....	383
5. Субсидування лізингу та придбання техніки .....	390
6. Субсидування інноваційних програм .....	398
7. Пріоритети державної підтримки аграріїв .....	404
<b>Розділ VII. Ефективність аграрної реформи .....</b>	<b>411</b>
1. Економічне зростання в АПК .....	413
1.1. <i>Зростання виробництва</i> .....	413
1.2. <i>Підвищення інтенсивності галузі</i> .....	418
1.3. <i>Розвиток зовнішньої торгівлі</i> .....	423
1.4. <i>Ефективність реформи в міжгалузевому порівнянні</i> .....	426
1.5. <i>Ефективність реформи в міжкраїновому порівнянні</i> .....	428



2. Фінансове оздоровлення АПК .....	431
2.1. Ефективність – основа фінансового оздоровлення ..	431
2.2. Державна фінансова підтримка .....	437
2.3. Фінансова база інноваційного розвитку .....	439
<b>Розділ VIII. Соціальна реформа на селі .....</b>	<b>443</b>
1. Причини деградації українського села .....	445
2. Запровадження ринкової соціальної політики на селі .....	451
3. Соціальний пріоритет – добробут селян .....	460
<b>Післямова: Правда, фальш і виклики</b>	
<b>аграрної реформи в Україні .....</b>	<b>467</b>
1. Правда про аграрну реформу .....	469
1.1. Масштабність та соціальність реформи .....	469
1.2. Уроки реформи .....	474
1.3. Феномен реформи .....	478
2. Фальш про аграрну реформу .....	482
2.1. Фальсифікація цілей реформи .....	482
2.2. В епіцентрі фальсифікації – земля .....	488
2.3. «Крокодилячі сльози» за колгоспами .....	493
2.4. Ностальгія за колгоспними подачками .....	500
2.5. Міфи про «щасливе» колгоспне село .....	506
2.6. А хто ж фальсифікатори? .....	509
3. Виклики аграрної реформи .....	520
3.1. Нові виклики аграрних перетворень .....	520
3.2. Пріоритети на найближчу перспективу .....	525
3.3. Поради реформаторам .....	528
<b>Додатки .....</b>	<b>534</b>
Додаток 1. Основні Укази Президента України	
Л. Д. Кучми з питань аграрної реформи, аграрного	
та соціального розвитку .....	534
Додаток 2. Основні публікації П. І. Гайдуцького	
з питань аграрної реформи .....	540

# TABLE OF CONTENTS

Preface .....	13
<b>Chapter I. Lessons from the history of agrarian reforms .....</b>	<b>15</b>
1. Alexander II of Russia land reform (1861) .....	17
2. Stolypin agrarian reforms in Russia (1906) .....	25
3. Pseudoreforms in USSR .....	33
4. Reforms in post-socialist countries .....	44
<b>Chapter II. The political struggle for the agrarian reform in Ukraine .....</b>	<b>57</b>
1. Reforms are a challenge for strong politicians .....	59
2. The political will of President Leonid Kuchma to reform ....	69
3. Professional reform team .....	80
4. Crisis as a challenge to reform .....	89
5. Strategy and tactics of reform .....	97
<b>Chapter III. Land reform .....</b>	<b>107</b>
1. International experience of land reforms .....	109
1.1. Successes of socially oriented reforms .....	109
1.2. Lessons from antisocial reforms .....	117
2. Ukrainian model of land privatisation .....	123
2.1. The social orientation of land privatisation .....	123
2.2. Land distribution to villagers .....	133
3. Ukrainian land lease strategy .....	146
3.1. The social orientation of land lease .....	146
3.2. Threats of rental land latifundation .....	157
4. Land market policy .....	166
4.1. Land market ideology .....	166
4.2. Land market risks .....	171
4.3. The politicization of the moratorium on land market .....	182
4.4. Myths about the land market .....	190
4.5. What land market does Ukraine need? .....	202
4.6. What market does the law from 'Servants of the People' propose? .....	212
5. Land mortgage: opportunities and limitations .....	220

<b>Chapter IV. Commercial reform .....</b>	<b>227</b>
1. Strategy and tactics of commercial reform.....	229
1.1. <i>The inevitability of the collapse of the collective         and state farm system .....</i>	229
1.2. <i>The reorganisation of collective         and state farms into private companies .....</i>	234
1.3. <i>Distribution of property of collective         and state farms to villagers .....</i>	244
1.4. <i>The social orientation of commercial reform .....</i>	249
2. Agroholdings: corporate benefits and risks to society .....	253
2.1. <i>Illusive corporate benefits .....</i>	253
2.2. <i>Social risks and losses .....</i>	266
3. Farming – a social form of management .....	284
3.1. <i>Ukrainian farming strategy .....</i>	284
3.2. <i>Prospects of family farming .....</i>	305
 <b>Chapter V. Formation of the agricultural market .....</b>	 <b>313</b>
1. Need for a civilized market .....	315
2. The organisation of the stock market .....	325
3. Creation of market infrastructure .....	334
4. Adaptation to foreign markets .....	341
5. System formation of market regulation .....	350
 <b>Chapter VI. Financial reform in the agro-industrial complex ..</b>	 <b>359</b>
1. Need for a new financial policy in rural areas .....	361
2. Fixed motivational tax .....	370
3. Tax motivation of agro-industrial integration .....	376
4. Preferential lending for innovative development .....	383
5. Subsidizing leasing and equipment purchasing .....	390
6. Subsidizing of innovative programs .....	398
7. State support priorities for agriculturists .....	404
 <b>Chapter VII. Effectiveness of agrarian reform .....</b>	 <b>411</b>
1. The economic growth of the agro-industrial complex .....	413
1.1. <i>Production growth .....</i>	413
1.2. <i>Increasing intensity of an industry .....</i>	418
1.3. <i>Development of foreign trade .....</i>	423



1.4. Effectiveness of the reform in cross-sectorial comparison	426
1.5. Effectiveness of the reform in international comparison	428
2. Financial recovery of agro-industrial complex	431
2.1. Efficiency – the basis of financial recovery	431
2.2. State financial support	437
2.3. The financial basis of innovative development	439
<b>Chapter VIII. Social reform in a rural area</b>	<b>443</b>
1. The reasons for Ukrainian countryside degradation	445
2. Establishment of market social policy in rural areas	451
3. Social priority – the wellbeing of villagers	460
<b>Afterword: Truth, falsehood and challenges of the agrarian reform in Ukraine</b>	<b>467</b>
1. The truth about the agrarian reform	469
1.1. Scale and social orientation of the reform	469
1.2. Lessons from the reform	474
1.3. The phenomenon of reform	478
2. The falsehood about the agrarian reform	482
2.1. Falsification of reform goals	482
2.2. At the epicentre of falsification – land	488
2.3. ‘Crocodile tears’ for collective farms	493
2.4. Nostalgia for collective farm handouts	500
2.5. Myths about ‘happy’ collective farm village	506
2.6. And who are the counterfeiters?	509
3. Challenges of the agrarian reform	520
3.1. New challenges of agrarian transformations	520
3.2. Priorities for the near future	525
3.3. Advice to reformers	528
<b>Annexes</b>	<b>534</b>
<i>Annexe 1. Key decrees of the President of Ukraine     Leonid Kuchma about agrarian reforms,     agricultural and social development</i>	534
<i>Annexe 2. Key publications of Pavlo Gaidutskyi     about agrarian reforms</i>	540